

ממצאים נבחרים

שנתון החברה הערבית בישראל السنوي للمجتمع العربي في إسرائيل 2024

מוחמד ח'לאילה | אריק רודניצקי

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

המשרד לשוויון חברתי
וקידום מעמד האישה
הרשות לפיתוח כלכלי
של מזור המיעוטים

وزارة المساواة الاجتماعية
وتعزيز مكانة المرأة
سلطة التطوير الاقتصادي للأقليات

שנתון החברה הערבית בישראל 2024

שנתון החברה הערבית בישראל נועד לספק מידע, נתונים וניתוח ולהנגישם לגורמי ממשל, לאנשי אקדמיה, לגורמים מקצועיים למיניהם, וגם לציבור הרחב.

השנתון מביא נתונים על האוכלוסייה הערבית בכללותה, מתוך תשומת לב למגוון הסוציו־דמוגרפי שבתוכה, ומתוך השוואה לציבור היהודי בישראל.

בשנתון 2024 ארבעה פרקים: הפרק הראשון סוקר מגמות דמוגרפיות עיקריות בחברה הערבית ומציג אותן גם בהשוואה לחברה היהודית; הפרק השני עוסק ברמת החיים ובאיכות החיים בעזרת מדדים חברתיים־כלכליים ונתונים על בעיית האלימות והפשיעה בחברה הערבית; הפרק השלישי מציג נתונים הנוגעים לתעסוקה ולשכר של האזרחים הערבים; והפרק הרביעי מנתח מגמות בתחום החינוך וההשכלה הגבוהה.

עורכי השנתון,

מוחמד ח'לילה, אריק רודניצקי

המכון הישראלי לדמוקרטיה

פרק א

דמוגרפיה

גודל האוכלוסייה ותפרוסת גאוגרפית

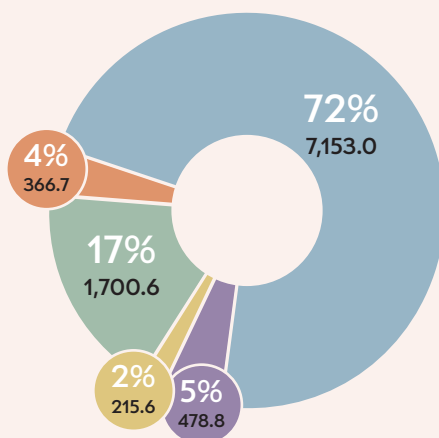
על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בסוף שנת 2023 מנתה האוכלוסייה הערבית בישראל כ־2.1 מיליון נפש, ושיעורם באוכלוסיית המדינה היה 20.9%. 17.2% מהערבים בישראל מחזיקים באזרחות ישראלית ו־3.7% מוגדרים "תושבי קבע" (תושבי מזרח ירושלים בעיקר).

בישראל 163 יישובים שכל תושביהם אזרחים ערבים, ובהם 14 ערים ו־67 מועצות מקומיות. שתי הערים הערביות הגדולות ביותר הן נצרת (77.2 אלף תושבים) ורהט (75.7 אלף תושבים). רוב האזרחים הערבים הם מוסלמים (83.5%), והיתר הם דרוזים (8.9%) ונוצרים (7.6%).

מחצית מאוכלוסיית האזרחים הערבים (49%, לא כולל מזרח ירושלים) מתגוררים בצפון הארץ, והיתר מתגוררים בשלושה אזורים עיקריים: המשולש (19%), הנגב (18%) והערים המעורבות (9%).

אוכלוסיית ישראל, לפי קבוצת אוכלוסייה, סוף 2023

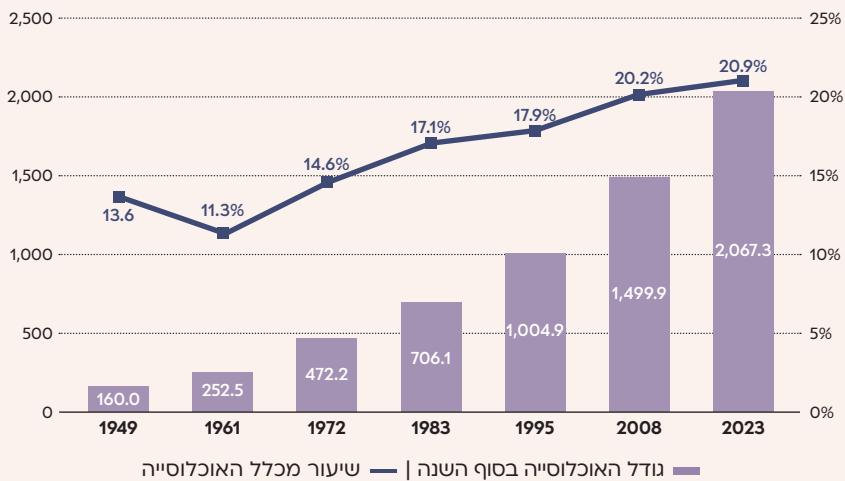
(באלפים וב־%)

■ יהודים | ■ ערבים, תושבי קבע | ■ ערבים, אזרחים | ■ זרים | ■ אחרים

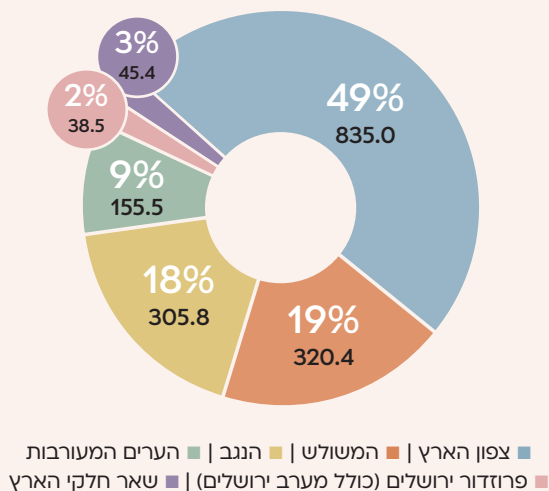
האוכלוסייה הערבית בישראל, שנים נבחרות

(באלפים וב-%)

תפרוסת גאוגרפית של אוכלוסיית האזרחים הערבים בישראל, סוף 2023

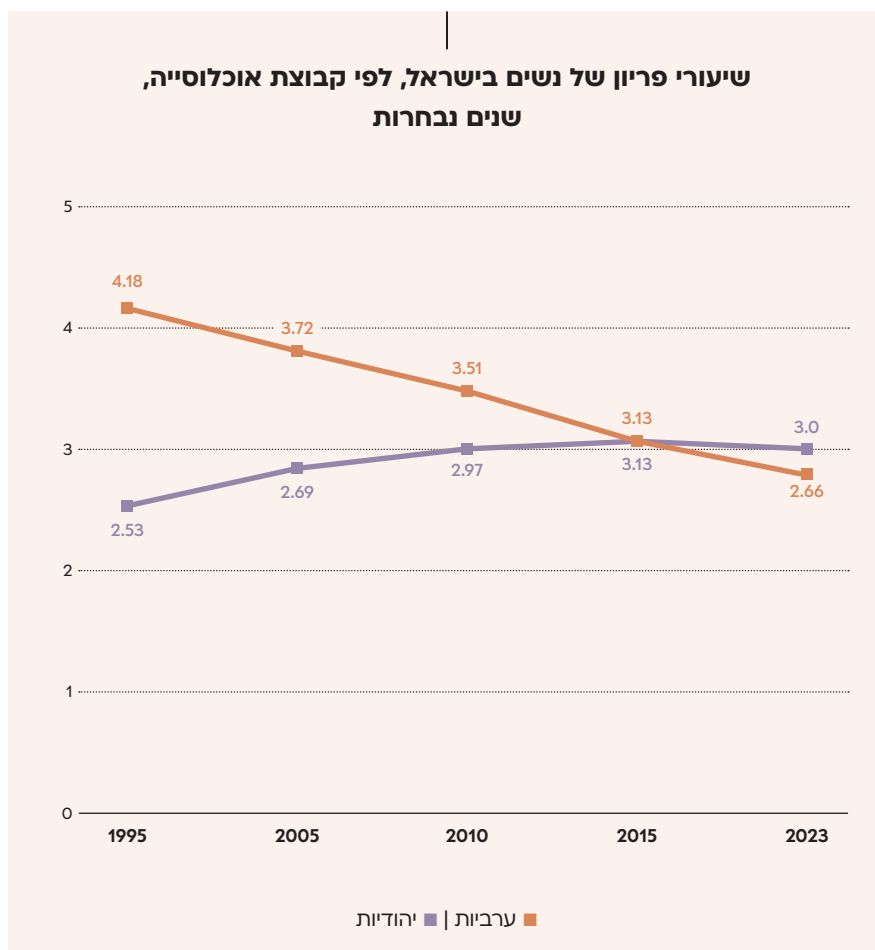
(באלפים וב-%)

שיעורי פריון וריבוד גילי

שיעור הפריון הכולל של נשים ערביות ב־2023 (2.66) היה נמוך משיעור הפריון של נשים יהודיות (3.00, כולל נשים חרדיות). שיעור הפריון הגבוה ביותר בחברה הערבית נמדד בקרב מוסלמיות (2.81), ואחריהן דרוזיות (1.75) ונוצריות (1.52).

בשל שיעורי הפריון הגבוהים בעבר, שיעור הילדים עד גיל 18 בחברה הערבית (35.2%) מוסיף להיות גבוה משיעורם בחברה היהודית (31.4%). שיעור הילדים בקרב המוסלמים (36.7%) גבוה משיעור הילדים בקרב הדרוזים (27.6%) ובקרב הנוצרים (23.6%).

תוחלת חיים

בתוחלת החיים בחברה הערבית ניכרת מגמת עלייה מתמדת בזכות השיפור במדדי הבריאות, אולם בין ערבים ליהודים מוסיף להתקיים פער מובהק: תוחלת החיים של גברים ונשים בחברה הערבית כיום זהה לתוחלת החיים של גברים ונשים בחברה היהודית לפני שני עשורים.

בין השנים 2020 ו־2023 התמודדה ישראל עם שני אירועים דרמטיים שהשפיעו לרעה על תוחלת החיים באוכלוסייה: מגפת הקורונה בשנים 2020–2021 פגעה בתוחלת החיים של גברים ערבים, ואילו המלחמה שפרצה ב־7 באוקטובר 2023 פגעה בתוחלת החיים של גברים יהודים. שני האירועים האלה האטו את קצב העלייה בתוחלת החיים של גברים בשתי קבוצות האוכלוסייה.

תוחלת חיים, לפי מגדר וקבוצת אוכלוסייה, 1996–2022

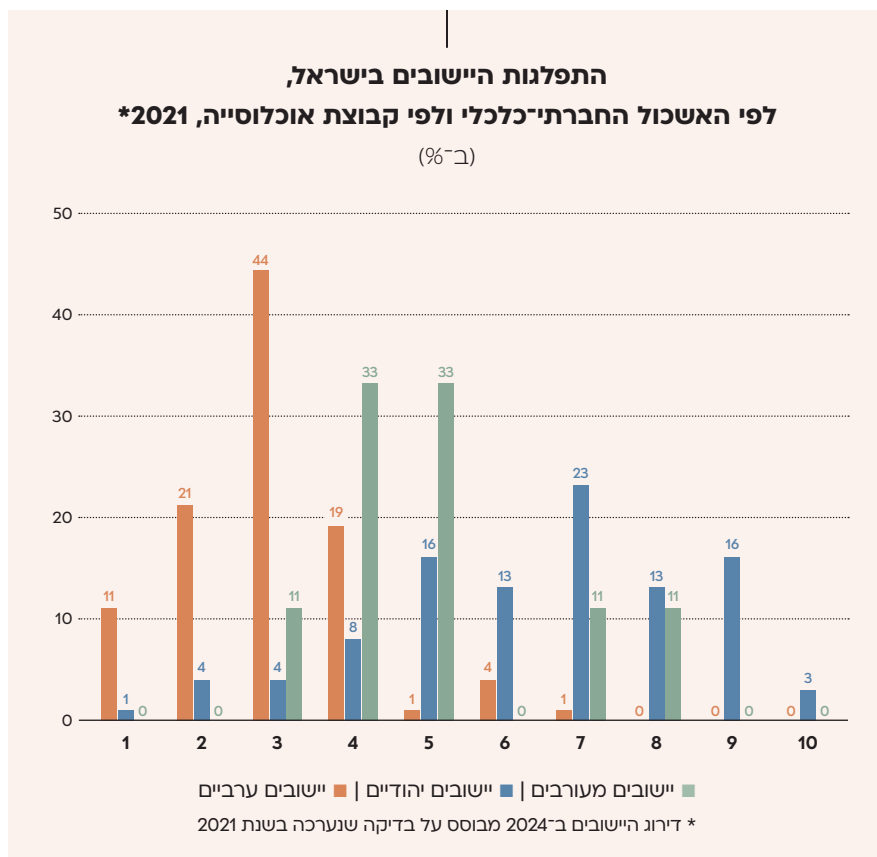
רמת חיים ואיכות חיים

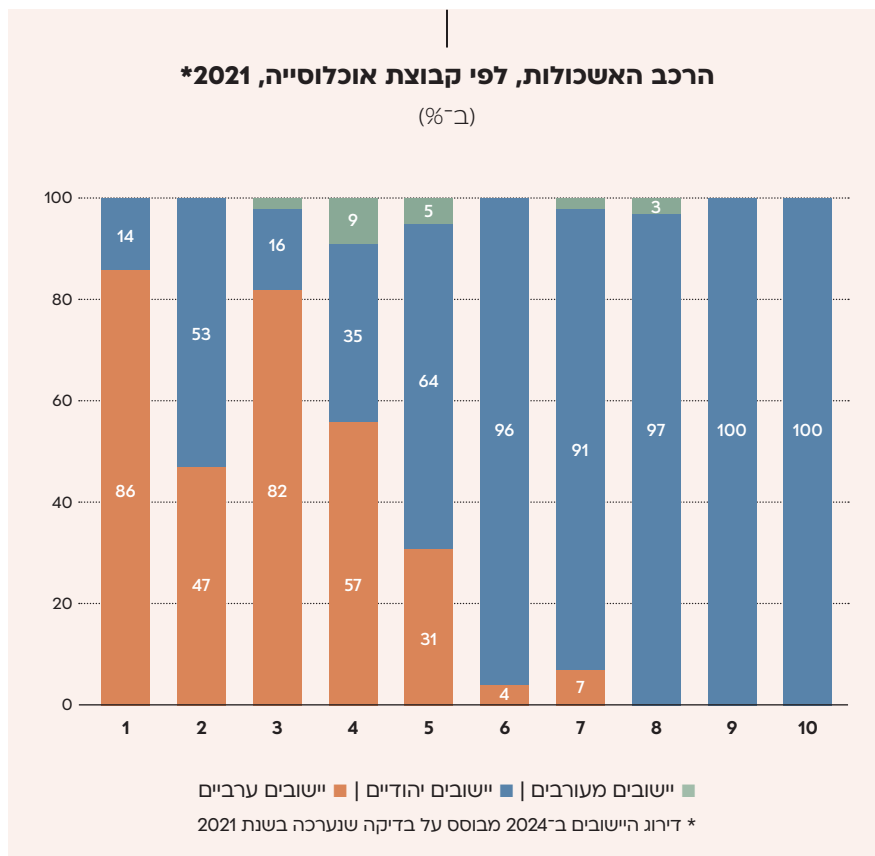
פרק ב

מדד חברתי-כלכלי של היישובים בישראל

95% מהיישובים הערביים נמצאים באשכולות הנמוכים ביותר מבחינה חברתית-כלכלית, אשכולות 1-4. וביתר פירוט, 11% מהיישובים הערביים נמצאים באשכול 1, 21% - באשכול 2, 44% - באשכול 3 ו-19% - באשכול 4. לעומתם, רק 17% מהיישובים היהודיים מדורגים באשכולות הנמוכים ביותר, ו-68% - באשכולות הגבוהים ביותר, 6-10.

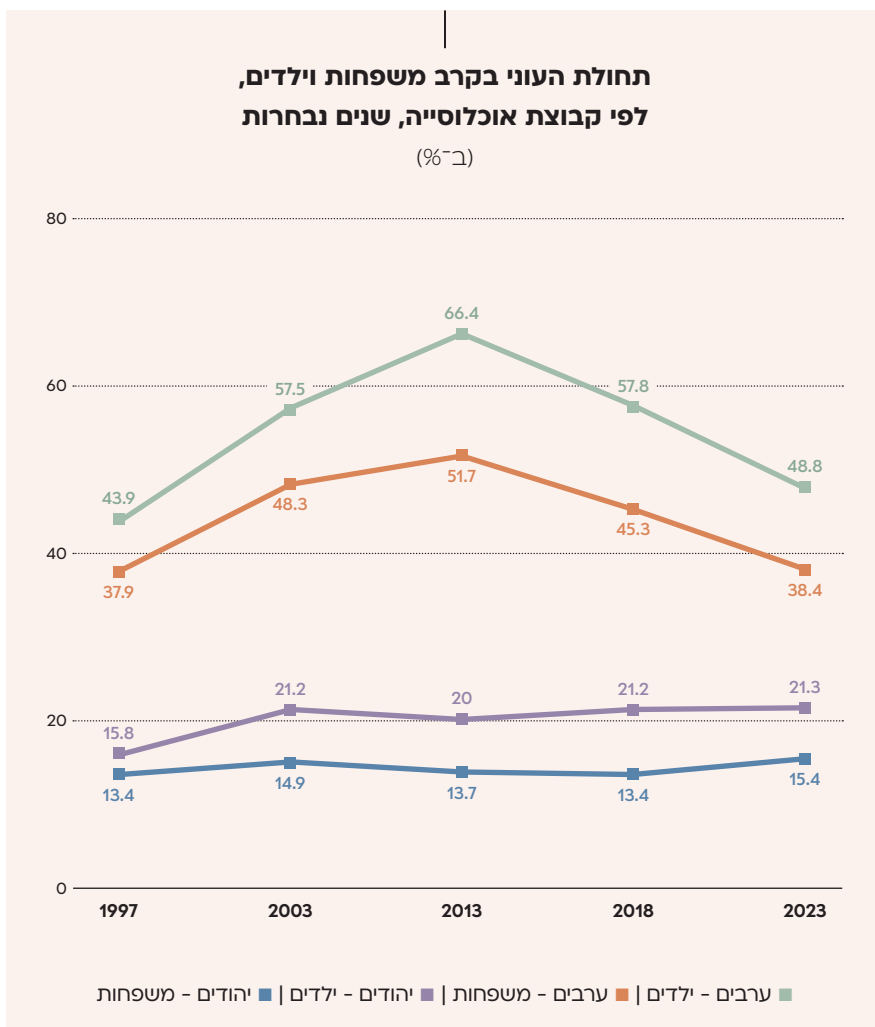

כאמור, יישובים ערביים נמצאים באשכולות הנמוכים ביותר מבחינה כלכלית וחברתית, ואילו יישובים יהודיים – באשכולות הגבוהים ביותר. 86% מהיישובים באשכול 1 הם ערביים ו-14% יהודיים. 47% מהיישובים שבאשכול 2 הם ערביים ו-53% יהודיים. יתרה מזו, 82% מהיישובים באשכול 3 הם ערביים, 16% יהודיים ו-2% מעורבים. לעומת זאת, 100% מהיישובים באשכול 9 ו-10, שהם הגבוהים ביותר, הם יהודיים, ואין בהם שום יישוב ערבי או מעורב.

תחולת העוני

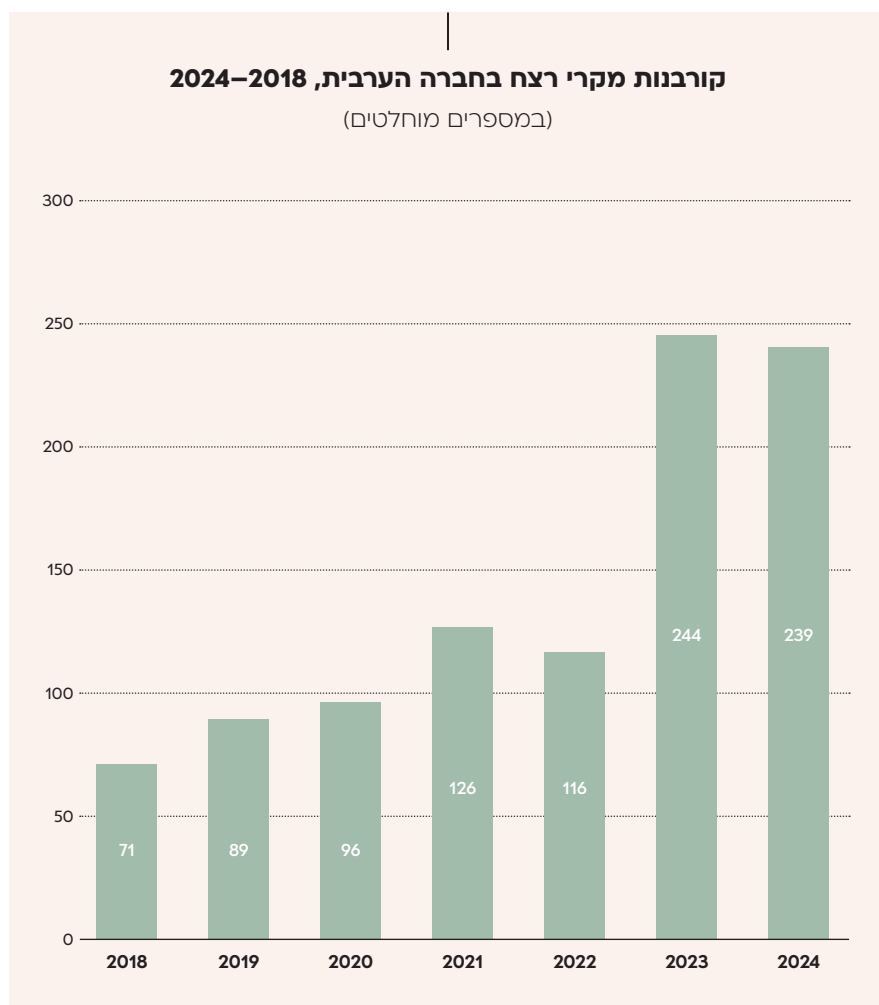
על פי נתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2023, תחולת העוני בחברה הערבית בקרב משפחות (38.4%) וילדים (48.8%) יורדת בעשור האחרון. עם זאת, תחולת העוני בחברה הערבית עדיין גבוהה פי שניים ויותר מהממוצע בחברה היהודית בקרב משפחות (15.4%) ובקרב ילדים (21.3%). כאמור, ניכרת מגמת שיפור בחברה הערבית, אך הפערים בינה לבין החברה היהודית עדיין גדולים.

אלימות ופשיעה

מספר מקרי הרצח בחברה הערבית עולה ועולה כבר שני עשורים. משנת 2000 ועד היום נהרגו יותר מ־2,000 אזרחים בתקריות אלימות בתוך חברה הערבית. בשנת 2024 נרצחו 239 נשים ואנשים בחברה הערבית, מספר דומה לשיא שנרשם ב־2023 – 244 הרוגים.

למרות העלייה במספר הקורבנות, ההרוגים והפצועים, רוב המקרים אינם מפוענחים על ידי משטרת ישראל. מתוך כלל מקרי הרצח והפשיעה בחברה הערבית ב־2024 פוענחו רק 36 תיקים.

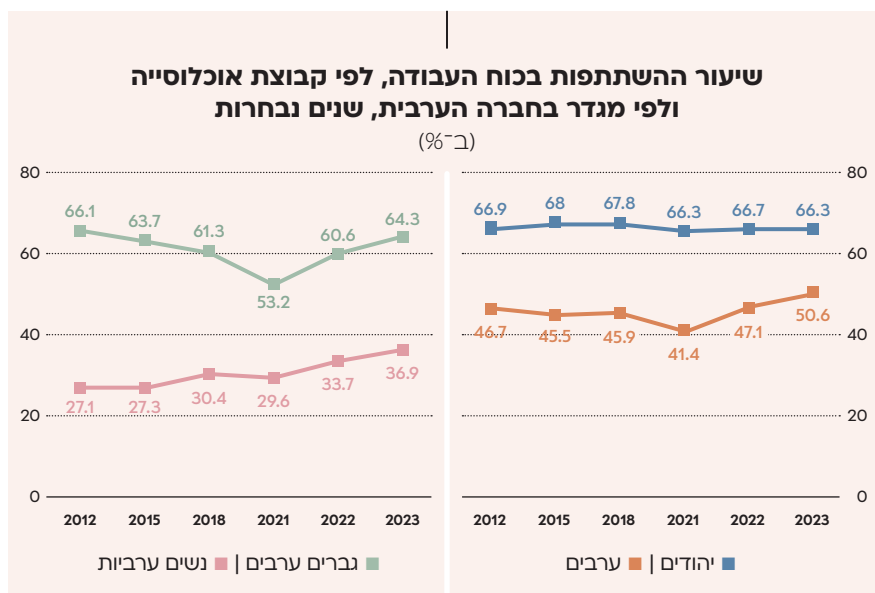
פרק ג עבודה ושכר

השתתפות בכוח העבודה

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2023, 64.3% מהגברים הערבים משתתפים בכוח העבודה, שיעור נמוך מעט משיעור הגברים היהודים (67.2%). בקרב נשים, לעומת זאת, ניכר פער גדול: שיעור הנשים הערביות המשתתפות בכוח העבודה הוא 36.9%, והוא נמוך מאוד משיעור בקרב הנשים היהודיות (65.4%). עם זאת, שיעור השתתפותן של נשים ערביות בכוח העבודה עלה במהלך העשור האחרון ב-10%. בגילאי כוח העבודה העיקרי (25–54 שנה) הגיע שיעור ההשתתפות של נשים ערביות ב-2023 ל-50%.

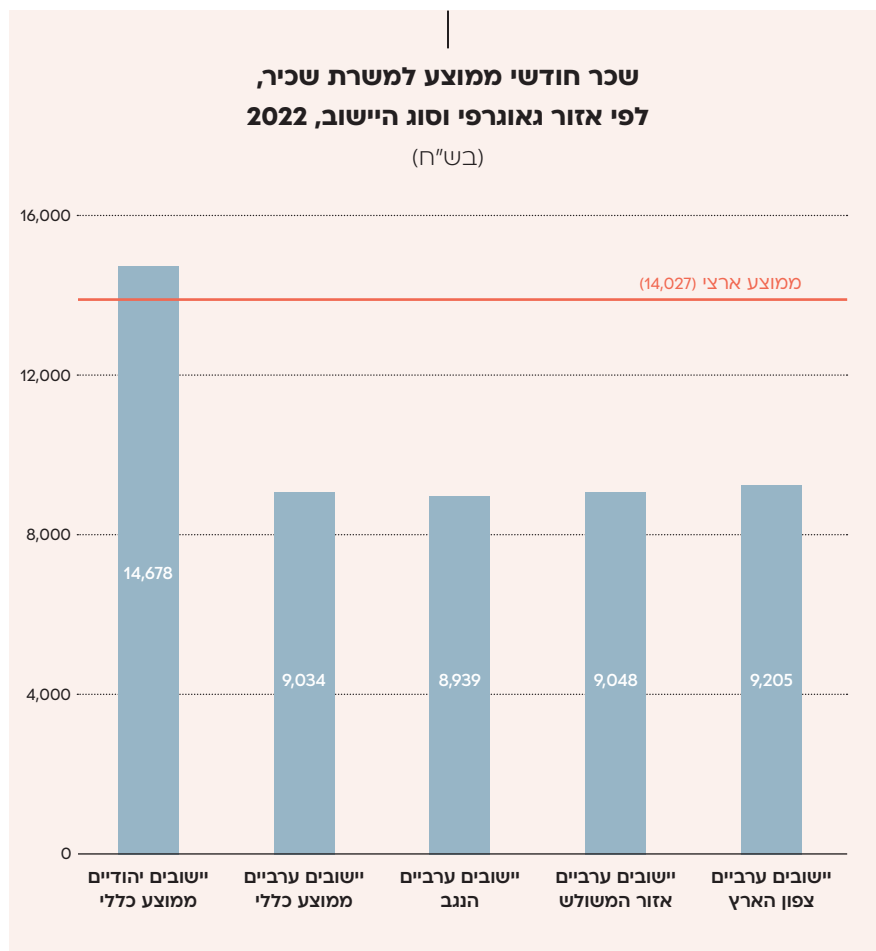
עד פרוץ מלחמת 7 באוקטובר היה שיעור דורשי העבודה הערבים מכל דורשי העבודה בישראל 30.8% בממוצע לחודש – גבוה משיעור הערבים באוכלוסיית המדינה. שיעור זה ירד קמעא בחודשים הראשונים שלאחר פרוץ המלחמה (27.8% בממוצע לחודש) עקב הגידול החד במספר דורשי העבודה בחברה הישראלית כולה. לקראת סוף 2024 חזרו מספרם של דורשי העבודה בחברה הערבית ושיעורם בכל דורשי העבודה בישראל לרמה שנצפתה לפני המלחמה.

מאפייני כוח העבודה בחברה הערבית

כוח העבודה הערבי מתאפיין בריכוז גבוה יחסית של מועסקים בענפי תעסוקה מסוימים (כגון בינוי לגברים וחינוך לנשים), ואילו כוח העבודה היהודי מבוזר יותר. נוסף על כך, כוח העבודה הערבי מרוכז בענפי תעסוקה שרמת השכר בהם נמוכה מהרמה הממוצעת במשק, ואילו כוח העבודה היהודי מרוכז בענפי תעסוקה שבהם רמת השכר גבוהה מהרמה הממוצעת במשק.

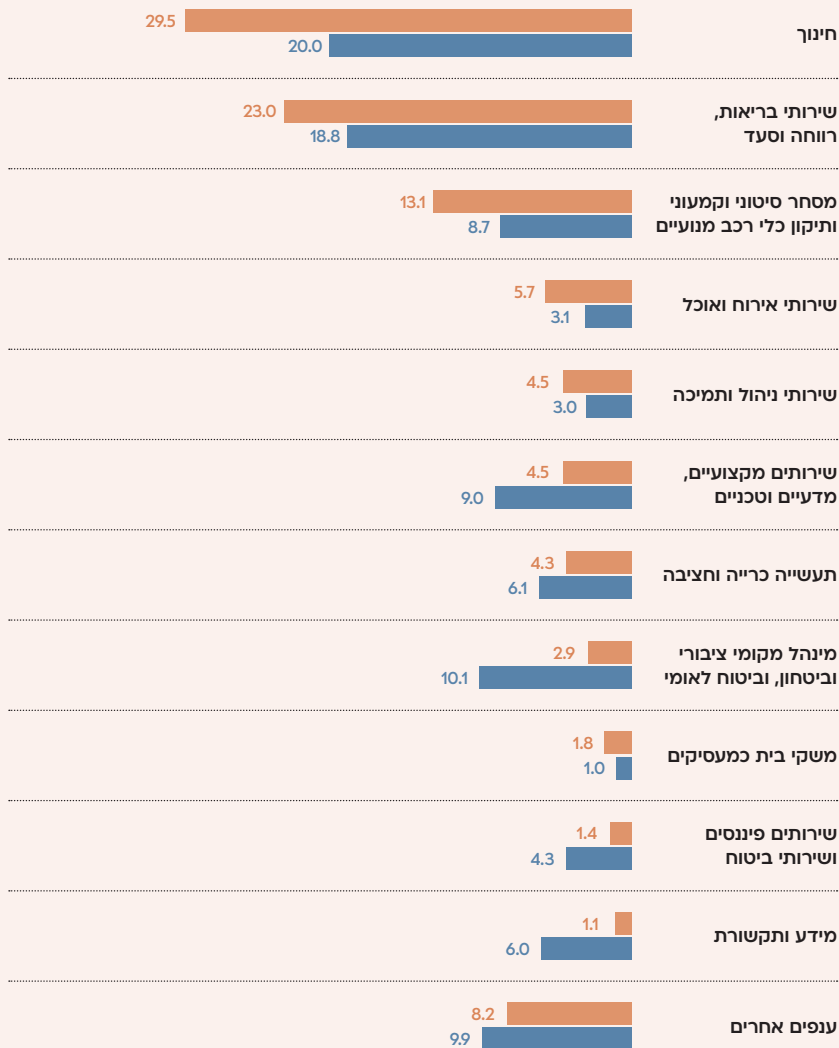
על פי נתוני הביטוח הלאומי, השכר החודשי הממוצע של שכיר ביישוב יהודי גבוה ב-63% משכרו של שכיר ביישוב ערבי, 14,687 ש"ח לעומת 9,034 ש"ח (נתוני 2022, מעודכנים לסוף 2024).

התפלגות המועסקים בענפים כלכליים עיקריים במשק, לפי מגדר וקבוצת אוכלוסייה

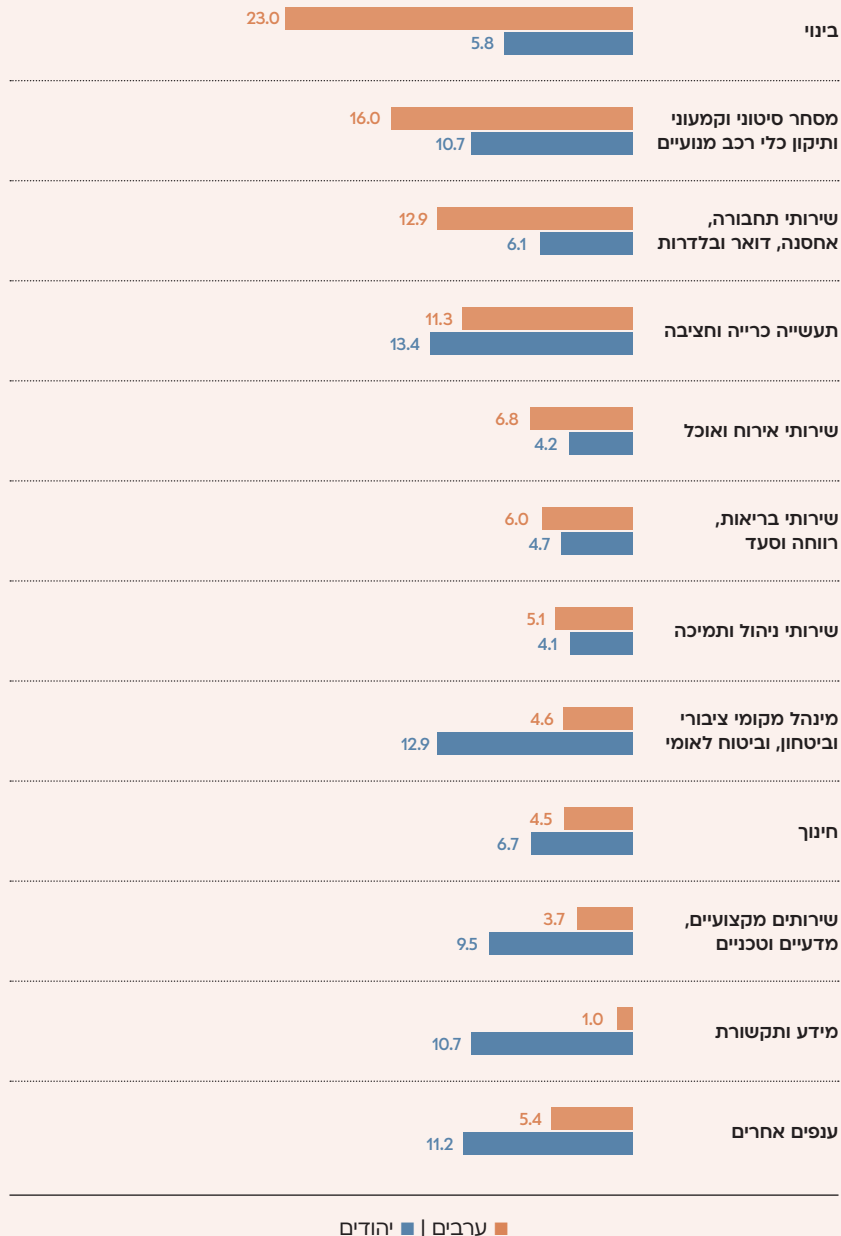
(ב־%)

נשים

ערביות | יהודיות

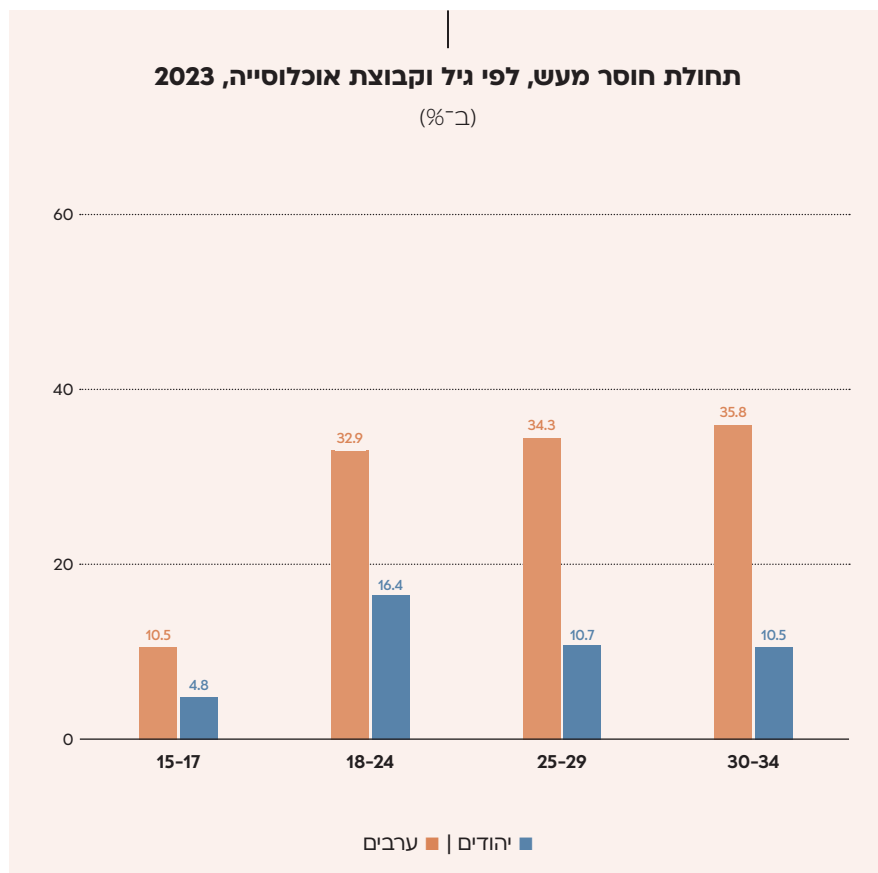
גברים

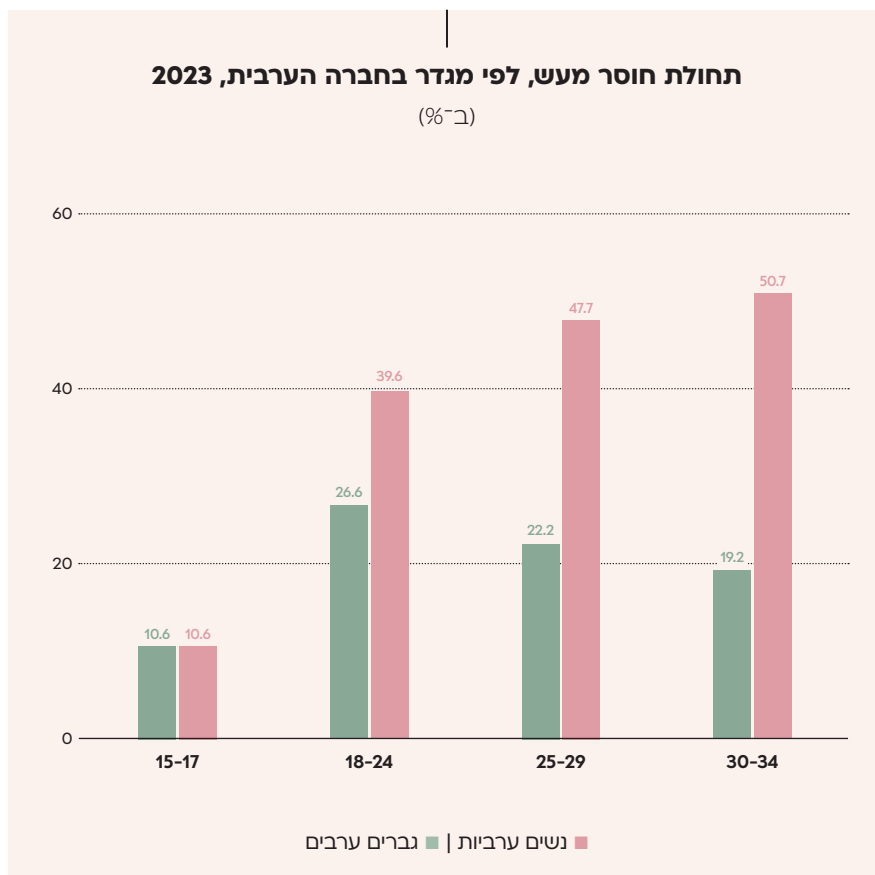

חוסר מעש

על פי נתוני 2023, 32.9% מקבוצת הגיל 18–24 בחברה הערבית מוגדרים חסרי מעש (אינם עובדים ואינם לומדים). שיעור זה נותר יציב גם בקבוצת הגיל המבוגרת יותר (25–34), כלומר מדובר במצב כרוני והוא מאפיין בעיקר נשים בחברה הערבית. לשם השוואה, בחברה היהודית רק 16.4% מקבוצת הגיל 18–24 מוגדרים חסרי מעש, ושיעורם הולך ומצטמצם בקבוצת הגיל המבוגרת יותר (25–34) בעקבות השתלבותם בשוק התעסוקה.

שיעור הנשים הערביות המוגדרות "חסרות מעש" גבוה במידה ניכרת משיעור הגברים הערבים בכל קבוצות הגיל; בגילאים 25–34, תחולת חוסר המעש בקרב נשים ערביות גבוהה פי שניים ויותר מבקרב גברים ערבים.

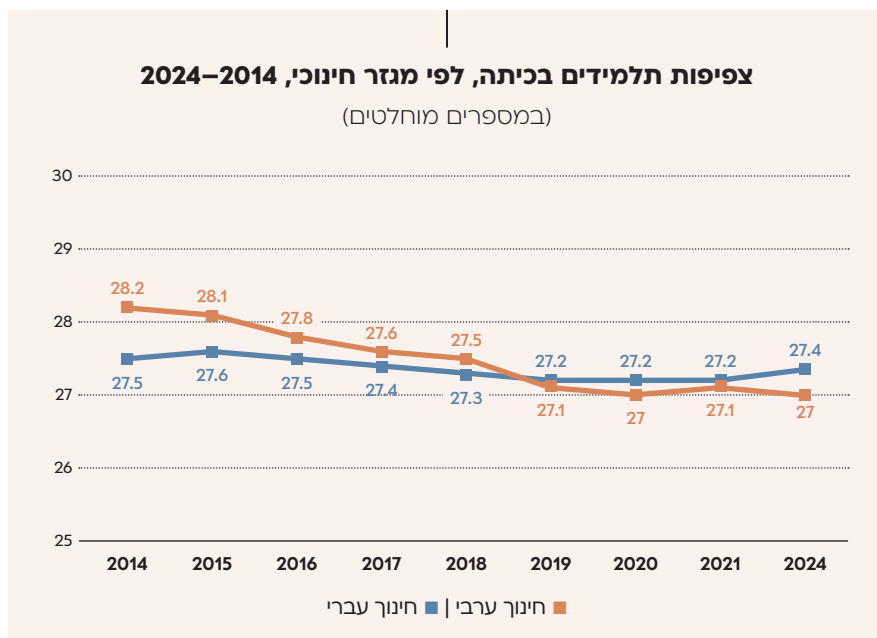
חינוך והשכלה גבוהה

פרק ד

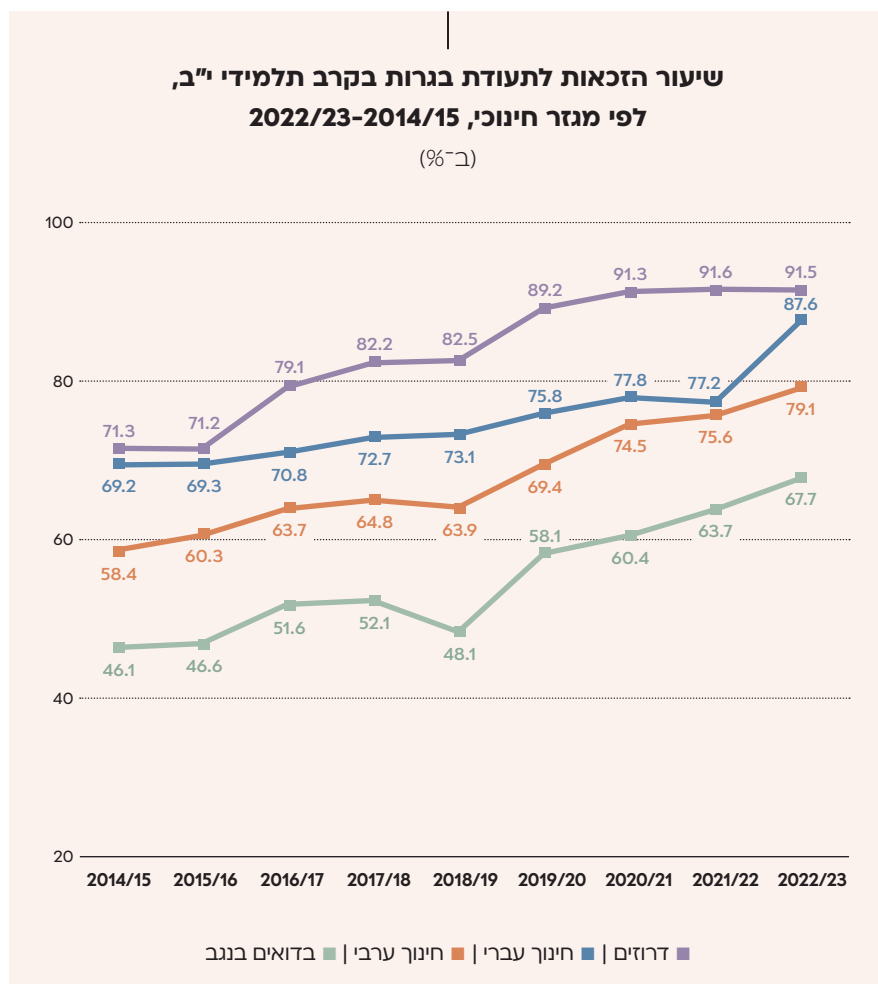
תשתיות פיזיות במוסדות החינוך

על פי הנתונים לשנת הלימודים 2023/24, חל גידול מבחינת התשתיות הפיזיות של מוסדות החינוך בהשוואה לשנה הקודמת – הן במספר בתי הספר, הן במספר הכיתות. מספר בתי הספר במערכת החינוך הערבי עומד על 1,146, ובהם 18,511 כיתות לימוד. מספר התלמידים בכיתות א'–י"ב במערכת החינוך הערבי עומד על 453,011. השינויים במערכת החינוך הערבית הם ביטוי לתמהיל של שינויים דמוגרפיים ותפיסתיים, וניכר מהם שהחינוך נעשה כלי מרכזי למוביליות חברתית וכלכלית של האזרחים הערבים בחברה הישראלית. עד לפני עשור היה מספר התלמידים הממוצע בכיתה בחינוך הערבי גבוה מהממוצע בחינוך העברי. לאורך השנים ניכרת ירידה מתמשכת במספר התלמידים הממוצע בשתי מערכות החינוך, אולם קצב הירידה בחינוך הערבי גבוה יותר. מספר התלמידים הממוצע בכיתה בחינוך הערבי בשנים האחרונות נמוך מהממוצע בחינוך העברי.

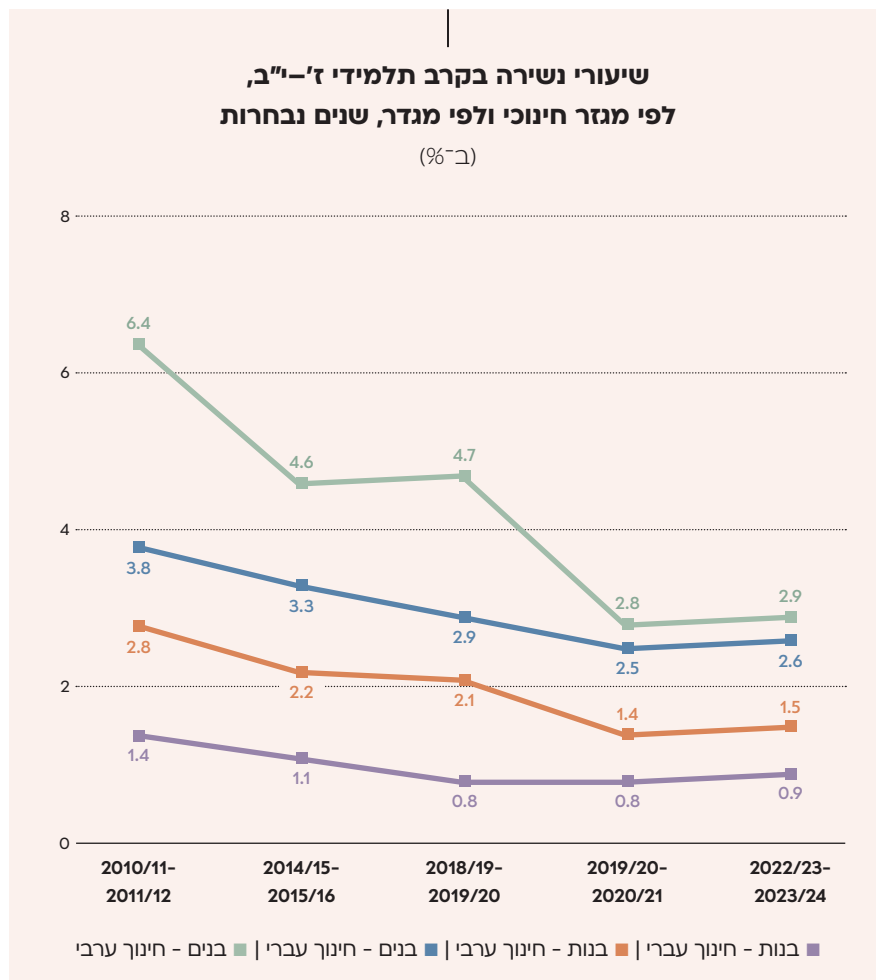
הישגים לימודיים

כמו במדדים האחרים בתחום החינוך, גם שיעור הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הערבי נמצא במגמת עלייה מתמדת. אומנם בשנים האחרונות הולך ומצטמצם הפער בין החינוך הערבי לחינוך העברי, אך בשנת הלימודים 2022/23 חזר וגדל הפער – שיעור הזכאות לבגרות בחינוך הערבי עמד על 79.1% (לעומת 75.6% ב־2021/22), ושיעור הזכאות בחינוך העברי הגיע ל־87.6%. בתוך מערכת החינוך הערבי, שיעורי הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הדרוזי גבוהים במיוחד, ואילו שיעורי הזכאות לתעודת בגרות בחינוך הבדואי נגב הם הנמוכים ביותר.

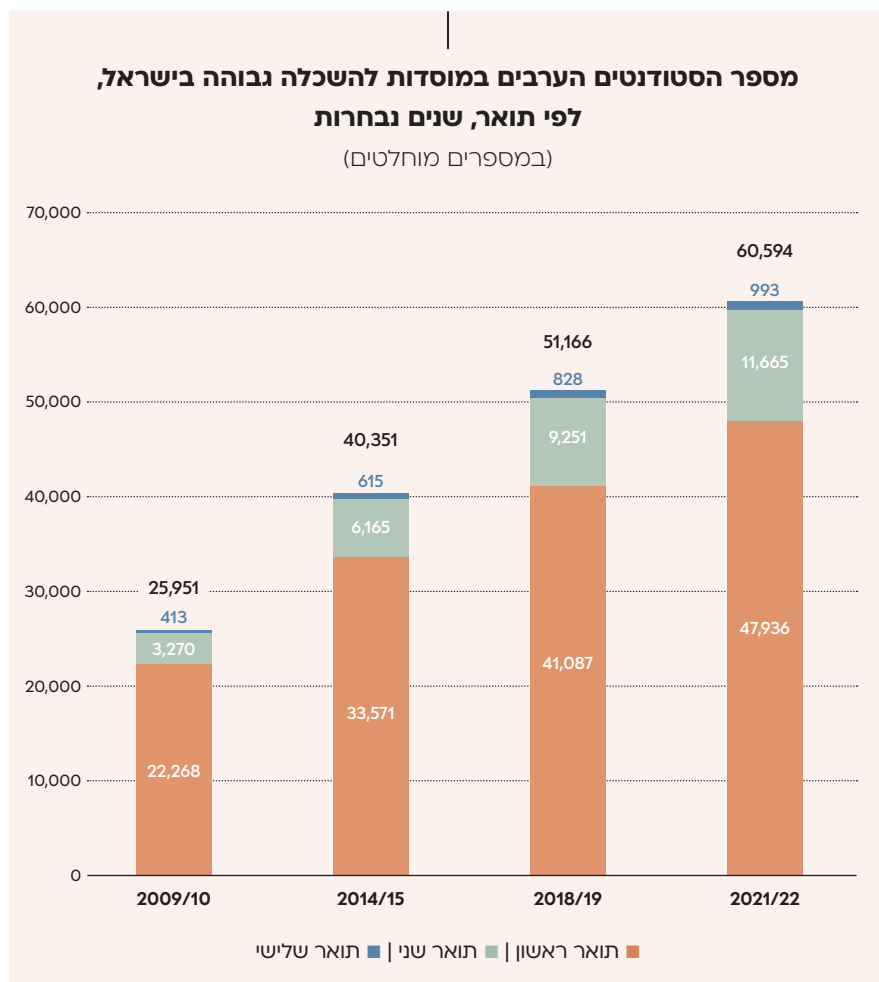
נשירה ממערכת החינוך

לנשירה של תלמידים ממערכת החינוך יש היבטים חברתיים, מגדריים וגאוגרפיים. עם זאת, הן בחינוך העברי, הן בחינוך הערבי, שיעורי הנשירה של הבנים גבוהים יותר משיעורי הבנות. שיעורי הנשירה הגבוהים ביותר הם של בנים בחינוך הערבי, אך שיעורי הנשירה של בנים בחינוך העברי גבוהים משל בנות בחינוך הערבי. שיעורי הנשירה בקרב בנות בחינוך העברי הם הנמוכים ביותר. כלומר, הפער בשיעורי הנשירה בין שתי מערכות החינוך הולך ונסגר, אולם הפער המגדרי בין בנים לבנות נותר יציב.

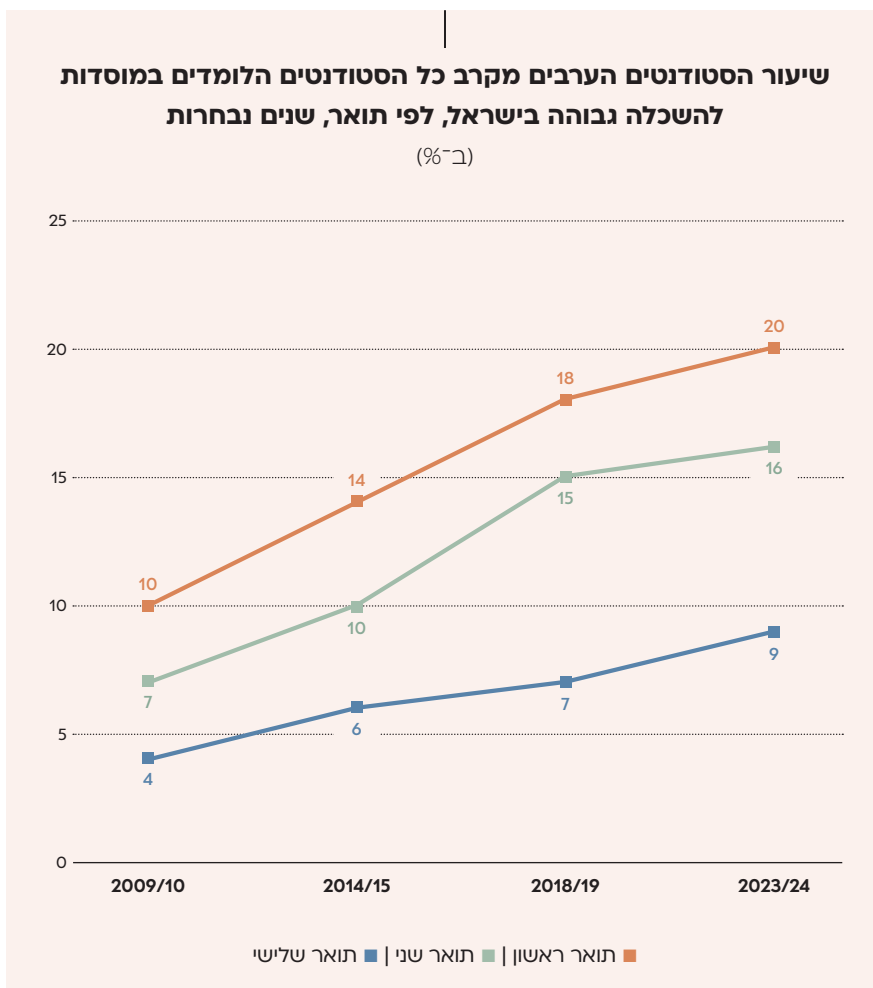

השכלה גבוהה

בחברה הערבית בישראל מתרחשת בשנים האחרונות "מהפכת ההשכלה הגבוהה". בעשור האחרון עלו במידה ניכרת הן מספרם של הסטודנטים הערבים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, והן שיעורם היחסי של הסטודנטים הערבים באוכלוסיית הסטודנטים הלומדים במוסדות האלה. מספרם ושיעורם של הסטודנטים הערבים הלומדים לכל התארים עלו פי שניים משנת הלימודים 2009/10 לשנת הלימודים 2023/24, והמספר הכולל הגיע ליותר מ־60,000 סטודנטים וסטודנטיות.

כפי שאפשר לראות בתרשים, בשנה"ל 2023/24 הגיע שיעור הסטודנטים הערבים מכלל אוכלוסיית הסטודנטים לתואר הראשון בישראל לשיא של 20.4%. אולם, שיעור זה יורד ככל שעולים בדירוג האקדמי. כלומר, שיעור הסטודנטים הערבים לתואר שני הוא 16.3%, ולתואר שלישי – רק 9.1%. אומנם שיעור הסטודנטים לתואר יורד במעבר מתואר ראשון לתואר שלישי, ועם זאת, מהמגמות האלה אפשר ללמוד על העלייה בחשיבותה ובערכה של ההשכלה בחברה הערבית, ויש לבחון כיצד משליכות המגמות האלה על היבטים אחרים – כלכליים וחברתיים.

ד"ר מוחמד ח'לאילה הוא חוקר בתוכנית "החברה הערבית בישראל"
במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה בבית הספר למדעי המדינה
באוניברסיטת חיפה.

ד"ר אריק רודניצקי הוא חוקר בתוכנית "החברה הערבית בישראל"
במכון הישראלי לדמוקרטיה וחוקר במרכז משה דיין באוניברסיטת
תל אביב.

שנתון החברה הערבית בישראל רואה אור הודות לתרומתם הנדיבה
של ג'ואן וארווין ג'ייקובס.

להורדת הספר המלא:

להזמנת הספר: 02-5300800 | orders@idi.org.il

www.idi.org.il

עיצוב הסדרה: סטודיו Alfabees | עיצוב חוברת הממצאים הנבחרים: נאוי קצמן

